

بسم الله الرحمن الرحيم

یادگیری مشارکتی

(یادگیری از طریق همیاری)

دکتر محمدرضا کرامتی

عضو هیأت علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

کرامتی، محمدرضا. ۱۳۴۷-

نگاهی نو و متفاوت به رویکرد یادگیری مشارکتی: محمدرضا کرامتی. - مشهد:

فراانگیزش - انصار، ۱۳۸۴.

ISBN:964-96336-1-8

۱۹۲ ص.: جدول.

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا

بالای عنوان: الگوهای برتر تدریس

واژه نامه.

۱. کارگروهی در آموزش و پرورش. ۲. مطالعه و فراگیری. ۳. راهنمایی

آموزشی. ۴. کلاس داری. الف. عنوان. ب. عنوان یادگیری مشارکتی

۳۷۱/۳۹۵

LB۱۰۳۲/۳ ن ۴ ک ۸

م ۸۲-۳۱۴۵۷

کتابخانه ملی ایران

انتشارات انصار

انتشارات فراانگیزش

یادگیری مشارکتی

(یادگیری از طریق همیاری)

نویسنده: دکتر محمدرضا کرامتی

ویراستار: اشرف لازمی - فاطمه مستی

ناشر: فراانگیزش

طرح جلد: کمال مظلوم

شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه

نوبت چاپ: دوم (اول ناشر) - ۱۳۸۴

چاپ: دقت

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۹۶۳۳۶-۱-۸ (ISBN:964-96336-1-8)

حق چاپ محفوظ است

مراکز پخش:

● مشهد، خیابان سعدی، پاساژ مهتاب (بازارچه کتاب)، طبقه ۲-

تلفن: ۲۲۲۷۸۶۳ - نمابر: ۲۲۴۰۷۶۸ - انتشارات فراانگیزش

میدان سعدی، خیابان شهید چمران، نبش چمران ۳، ساختمان ۴۵، طبقه سوم

نشر انصار - تلفن و نمابر: ۲۲۵۷۳۳۰ - ۰۵۱۱ - همراه: ۰۹۱۵۱۱۵۵۸۳۱

● تهران، ویرایش: ۸۸۹۷۳۳۵۸، رشد: ۶۶۴۶۳۶۴۵، مهربان: ۶۶۹۵۲۰۹۰

فهرست مطالب

مقدمه	۱-۴
فصل اول - یادگیری مشارکتی	۵-۱۹
تبیین رویکرد یادگیری مشارکتی	
ضرورت کاربرد یادگیری مشارکتی در کلاس دوم	
مقایسه رویکرد یادگیری مشارکتی با رویکرد رقابتی و انفرادی	
فصل دوم: مشخصه‌های یادگیری مشارکتی	۲۱-۳۲
فصل سوم: یادگیری مشارکتی در سازمان‌های یادگیرنده	۳۳-۳۹
سازمان یادگیرنده	
توسعه یادگیری در سازمان یادگیرنده از طریق یادگیری مشارکتی	
فصل چهارم: گروه مشارکتی	۴۱-۵۲
تبیین مفهوم گروه مشارکتی	
گروه واقعاً مشارکتی کدام است؟	
گروه و تیم	
انواع کار گروهی مشارکتی	
فصل پنجم: اعضاء گروه مشارکتی	۵۳-۶۴
ترکیب اعضای گروه مشارکتی	
نقش اعضای گروه مشارکتی	
فصل ششم: سبک‌های یادگیری مشارکتی	۶۵-۸۰
فصل هفتم: سازماندهی و اجرای یادگیری مشارکتی	۸۱-۹۸
مراحل سازماندهی یادگیری مشارکتی	
اصول سازماندهی یادگیری مشارکتی	

نقش معلم در فرآیند اجرای یادگیری مشارکتی
کاربرد یادگیری مشارکتی در آموزش بزرگسالان
محدودیت‌های کاربرد یادگیری مشارکتی و راه‌حل‌ها

فصل هشتم: یادگیری مشارکتی و رشد مهارت‌های اجتماعی ۹۹-۱۱۸

تعریف و تبیین مهارت‌های اجتماعی
آموزش مهارت‌های اجتماعی
سنجش مهارت‌های اجتماعی

نقش یادگیری مشارکتی در رشد مهارت‌های اجتماعی

فصل نهم: یادگیری مشارکتی و پیشرفت تحصیلی ریاضی ۱۱۹-۱۴۷

روند تحول برنامه درسی ریاضیات
نگاهی اجمالی به روش‌های آموزش ریاضی
پیشرفت تحصیلی ریاضی و موانع آن
نقش یادگیری مشارکتی در پیشرفت تحصیلی ریاضی

فصل دهم: معرفی الگوی پیشنهادی یادگیری مشارکتی ۱۴۹-۱۶۷

محتوای آموزش معلمان
راهنمای تشکیل گروه‌های مشارکتی
جدول زمانی تدریس
راهنمای تدریس هر مبحث
یک نمونه طرح درس ووزانه بر اساس الگوی پیشنهادی یادگیری مشارکتی
فهرست محتوای آموزش والدین

فصل یازدهم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۶۹-۱۷۹

منابع و مأخذ ۱۸۰-۱۸۳

پیوست (آزمون استاندارد شده رشد مهارت‌های اجتماعی) ۱۸۴-۱۸۵

مدت‌هاست که در نظام آموزشی ایران معلمان با تکیه بر روش‌های سنتی، به ویژه سخنرانی، شاگردان را به حفظ و تکرار مفاهیم علمی ترغیب می‌کنند و علی‌رغم این که در محافل علمی و تربیتی و حتی اجرایی صحبت از فعال بودن شاگرد، رشد فکری و آزاداندیشی می‌شود اما عملاً چنین نظرگاه‌هایی جنبه‌ی شعارگونه به خود گرفته‌اند. از سوی دیگر صحبت از تقویت روحیه‌ی همکاری و رفاقت در بین شاگردان و رشد اجتماعی آنان می‌شود. اما در عمل نه تنها گام مؤثری در این راستا برداشته نمی‌شود بلکه اغلب اوقات همکاری و رفاقت به نوعی رقابت تبدیل می‌شود که نتیجه‌ی آن افزایش حس حسادت، کینه و دشمنی در بین شاگردان است. سبک غالب در اکثر آموزش‌های کلاسی سنتی است به این معنا که شاگردان در زمینه یادگیری مفاهیم درسی، کمتر با موقعیت‌های چالش‌آور مواجه می‌شوند، فرصت‌های کمتری برای تعامل، هم‌فکری، همکاری و بحث و گفتگوی معلم با شاگرد و شاگردان با یکدیگر فراهم می‌شود، دانش‌آموزان به یادگیری طوطی‌وار ترغیب می‌شوند، رقابت جایگزین همکاری می‌شود و احتمال خطر جمع‌گریزی و گوشه‌گیری در بین شاگردان افزایش می‌یابد (کرامتی، ۱۳۷۶).

با وجودی که در قرن ۲۱ زندگی می‌کنیم و شاهد تغییر در همه‌ی ابعاد زندگی هستیم اما روش‌های آموزشی ما همچنان روش‌های قرن ۱۹ می‌باشد. گرچه تخته سیاه جای خود را به وایت‌برد داده، نیمکت‌ها جای خود را به صندلی‌های متحرک داده، اویسک و اورهد جایگزین تلویزیون و Power Point شده‌اند اما معلمان ما همچنان از روش‌های سنتی سخنرانی محض بهره می‌گیرند.

در روش‌های سنتی معلمان اغلب گوینده بوده و از دانش‌آموزان انتظار دارند که به صحبت‌های آنها گوش دهند. بحث گروهی جایگاه چندانی در کلاس درس ندارد و اگر سؤالی پرسیده شود موجب وادار کردن دانش‌آموزان به تفکر پیرامون مطالب درسی نمی‌شود. بلکه بیشتر هدف این است که دانش‌آموزان از این طریق برای امتحان آماده شوند.

در روش‌های سنتی که امروزه از آنها به عنوان روش‌های غیرفعال یاد می‌شود، معلم نقش فعالی در جریان تدریس داشته، مطالب را به طور شفاهی در کلاس بیان نموده و دانش‌آموزان فقط باید به صحبت‌های او گوش داده و مطالب مورد نظر را حفظ نمایند. در چنین شرایطی زمینه‌های لازم برای رشد اجتماعی شخصیت شاگردان فراهم نمی‌شود و حتی پیشرفت تحصیلی و رشد فکری شاگردان نیز از تأثیرات نامطلوب این شرایط بی‌نصیب نمی‌ماند. به همین دلیل امروزه موضوع روش‌های آموزشی فعال، یادگیری فعال و یادگیرنده فعال جایگاه ویژه‌ای در مباحث تربیتی پیدا کرده است. البته عوامل متعددی مانع رشد اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود که روش‌های آموزشی غیرفعال یکی از این عوامل است.

به اعتقاد کارشناسان تعلیم و تربیت دانش‌آموزانی که از طریق یادگیری فعال^۱ به یادگیری می‌پردازند نه تنها بهتر فرامی‌گیرند بلکه از یادگیری لذت بیشتری هم می‌برند. زیرا آنها به جای این که شنونده‌ی صرف باشند فعالانه در جریان یادگیری مشارکت می‌کنند و خود را مسؤول یادگیری خویش می‌دانند (گاردنر و جولر، ۲۰۰۰). از جمله روش‌های فعالی که امروزه توجه صاحب‌نظران تعلیم و تربیت را به خود جلب کرده است، یادگیری مشارکتی^۲ است.

شواهد تحقیقاتی نشان می‌دهد «بیشتر مسائلی که در روش سنتی و غیرفعال به چشم می‌خورد در رویکرد مشارکتی به حداقل می‌رسد. مثلاً نتایج مطالعه‌ای که در خصوص مقایسه‌ی روش یادگیری مشارکتی و سنتی انجام شد نشان داد که یادگیری مشارکتی،

1 . Active learning

2 . Cooperative learning

عزت نفس، میزان تمرکز روی تکالیف، لذت بردن از کلاس و مدرسه و عشق به یادگیری را افزایش و وابستگی به معلم را کاهش می دهد» (وایکرو نانری، ۱۹۹۷، صص ۴۸-۴۲).

در مطالعه‌ی دیگری تحت عنوان تأثیر سه رویکرد یادگیری مشارکتی سازمان یافته، یادگیری مشارکتی غیرسازمان یافته و یادگیری انفرادی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع ابتدایی مشخص شد که در شرایط مشارکتی سازمان یافته، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ۵۰ درصد بیشتر از شرایط انفرادی است (کول و چان، ۱۹۹۱).

مطالعه‌ی آنویویازی^۱ نیز نشان داد دانش آموزانی که در گروه‌های یادگیری مشارکتی به یادگیری می پردازند نسبت به کسانی که انفرادی یاد می گیرند، پیشرفت تحصیلی و احساس مسئولیت بیشتری دارند و نسبت به مدرسه نگرش مثبتی پیدا می کنند (آنویویازی، ۲۰۰۱).

به نظر راس^۲ منفعل بودن شاگردان را می توان با استفاده از روش های آموزشی مؤثر کاهش داد. یافته های تحقیق او نشان داد که یادگیری مشارکتی در تحریک شاگردان برای بحث و گفتگو پیرامون موضوعات درسی نقش مهمی را ایفا می کند. البته به شرط این که هنگام اجرای این روش معلم از آمادگی لازم برخوردار باشد و بتواند کیفیت تعاملات دانش آموزان با یکدیگر را بهبود بخشد (راس، ۱۹۹۵).

با توجه به این که مسایل درسی اغلب می توانند چندین راه حل داشته باشند لذا شاگردان در قالب گروه بهتر می توانند به راه حل های مختلف فکر نموده و به یکدیگر کمک کنند تا روش های محاسباتی ضروری و پایه را فراگیرند.

ماهیت مفاهیم درسی نیز به گونه ای است که از طریق بحث و همکاری گروهی بهتر فراگرفته می شوند. دانش آموزان در قالب گروه های کوچک فرصت می یابند تا از طریق صحبت کردن، گوش دادن، توضیح دادن، فکر کردن، ارزیابی کردن و ارزیابی شدن به یادگیری واقعی نایل شوند (رونالد، ۱۹۹۷).

1. Onwuebuzie

2. Ross

اما نکته‌ی اساسی این است که به هرگونه بحث و گفتگو که در قالب گروه‌های کوچک انجام شود، نمی‌توان اصطلاح «یادگیری مشارکتی» را اطلاق نمود. زمانی می‌توان این اصطلاح را برای فعالیت‌های گروهی بکار برد که مشخصه‌های اساسی آن در فرآیند اجرای روش عملاً مورد توجه قرار گیرند. حال این سؤال اساسی مطرح می‌شود که آیا اصولاً یادگیری مشارکتی به گونه‌ای که صاحب‌نظران دهه‌ی حاضر آن را معرفی کرده‌اند می‌تواند در کشور ما اجرا شود و نتایج مثبت را عاید دانش‌آموزان نماید؟ این کتاب ضمن در اختیار قرار دادن اطلاعات جسامع در زمینه‌ی یادگیری مشارکتی سعی می‌کند به این سؤال اساسی جواب دهد. مدیران محترم نواحی آموزش و پرورش می‌توانند با آگاهی از مبانی نظری و عملی این رویکرد که در این کتاب مورد بررسی قرار گرفته، زمینه‌ی اجرای آن را در کلاس‌های درس از طریق معلمان فراهم سازند و معلمان عزیز پس از مطالعه‌ی کتاب (به ویژه الگوی پیشنهادی) قادر خواهند بود، فعالیت‌های گروهی کلاس درس خود را به کار گروهی واقعاً مشارکتی تبدیل کنند و از کار تدریس لذت بیشتری ببرند.

محمد رضا کرامتی

بهار ۱۳۸۴